Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

100 GANGE ODENSE VEJVISER

Af Holger Dyrbye og Jørgen Thomsen

UDGIVET AF FYENS STIFTSBOGTRYKKERI

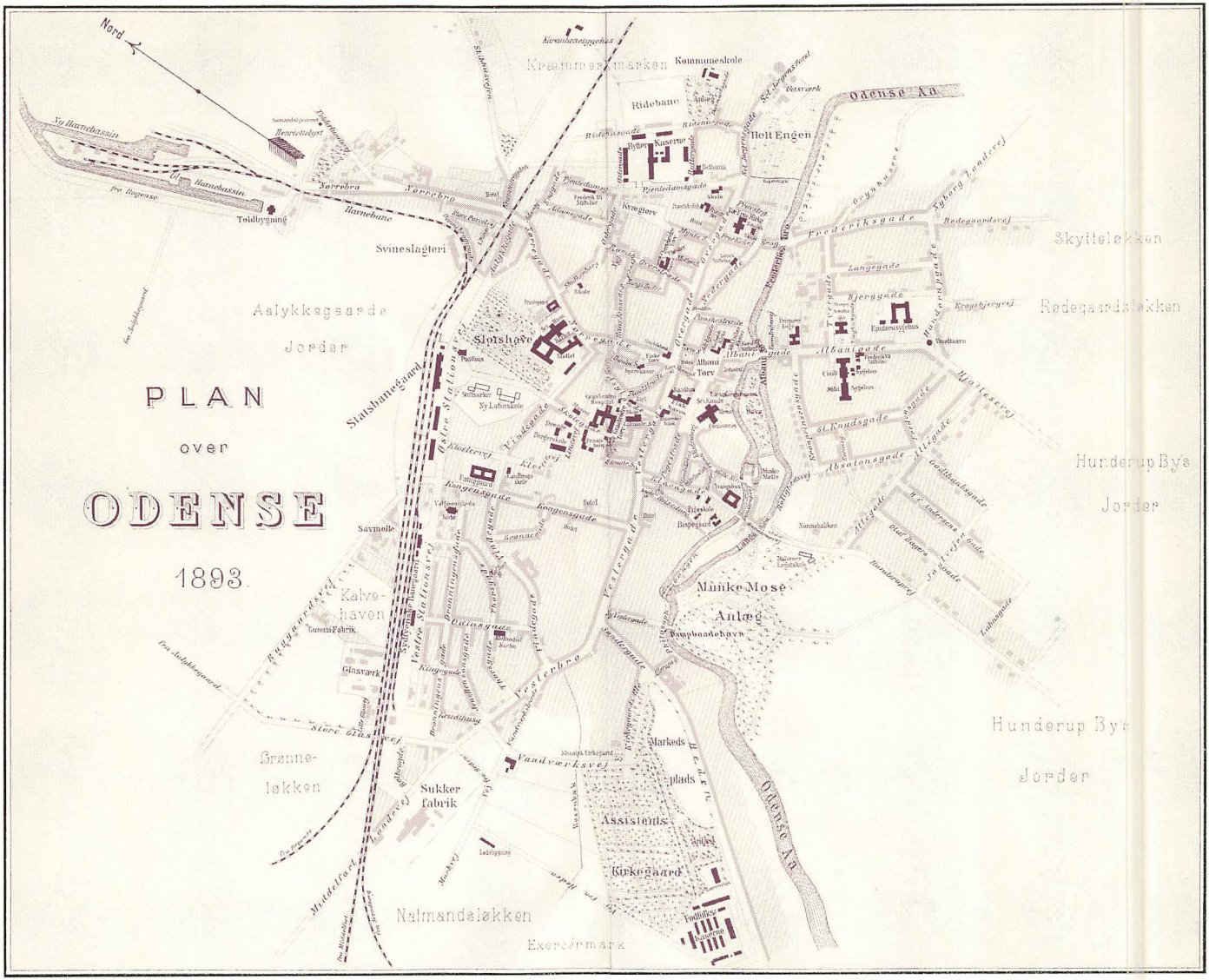

1893-årgangen af Odense Vejviser indeholdt dette kort over byen.

Trykt i Mammens Bogtrykkeri, marts 1991.

100 GANGE ODENSE VEJVISER

Af Holger Dyrbye og Jørgen Thomsen

Inspiration udefra

Vejviseren forstået som en trykt, i reglen årligt udkommende, alfabetisk fortegnelse over beboerne i en by eller et landområde med angivelse af stilling og adresse er ingen odenseansk eller for den sags skyld dansk opfindelse. De første kendte vejvisere med lister over næringsdrivende kom i 1600-tallet i både London og Paris, men selv om det var storbyer, skulle man alligevel frem til det følgende århundrede, før der udkom længere, ubrudte rækker af vejvisere.

Det blev en fynbo, agent Hans Holck, der første gang afprøvede vejviserideen i Danmark. Man kender ganske vist også et forarbejde til en vejviser af en teologisk kandidat, men alle parter var nok bedst tjent med, at den aldrig nåede ud over manuskriptstadiet, for den indeholdt f.eks. indførsler af denne type: »Et ordinært spisehus. Manden hedder Hans Pedersen. Konen er en satan; de holdt længe spisehus« eller »Feddersen, urtekræmmer, er 50 år. Har sin søsterdatter hos sig. Hun køn pige, passabel, skal have Anders«.

Hans Holck var vokset op i Nyborg, men havde fra 1755 haft borgerskab i København på at handle med kinesiske og ostindiske varer, og få år senere købte han sammen med en kompagnon et privilegium på at forfærdige, sælge og udleje portechaiser (bærestole) samt til at oprette et såkaldt adressekontor og lade dets meddelelser kundgøre på trykte plakater. Fra kontoret udsendtes Adresseavisen, der bragte et meget broget stof. Holcks rastløse energi udfoldedes tillige i en lang række projekter, til dels af filantropisk tilsnit, og i 1765 udgav han en bog med titlen Københavns Handels Spejl, der bl.a. rummede en fagfortegnelse over forretningsmænd, fabrikanter m.fl.

Fem år senere udgav Holck så den første vejviser over hovedstaden, og bogen var ikke større, end at der kunne annonceres med, at den var »bekvem at bære i lommen«. Ved denne tid havde København 80.000 indbyggere, men utroligt nok ingen gadenumre, så der var ikke noget at sige til, at Holck allerede i den første vejviser tog til orde for en sådan praktisk indretning. Året efter bar tanken frugt. Indholdet i Holcks vejviser var en blanding af, hvad man senere har kaldt et realregister – oplysninger om seværdigheder og takster af forskellig slags – en række fortegnelser over f.eks. oldermænd, kirkeværger, jordemødre og bedemænd – samt et register med en såkaldt »anvisning til de flestes bopæle«, ordnet alfabetisk efter efternavn. Med Københavns store indbyggertal in mente må det med de flestes nok tages med et gran salt, men i de følgende år voksede vejviseren år for år. Holck gik fallit med store dele af sin virksomhed i 1773, men det lykkedes ham at fortsætte med at udgive vejviseren frem til sin død i 1783.

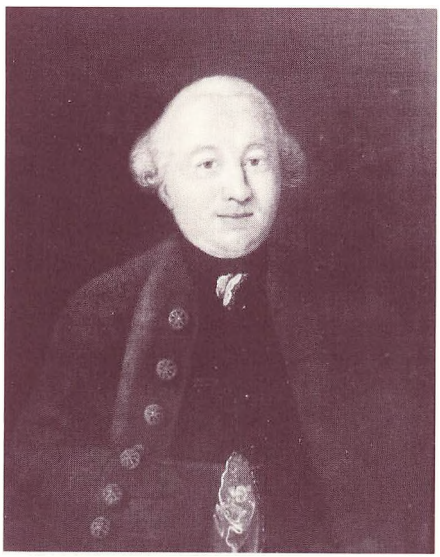

Agent Hans Holck (1726-83) stammede fra Nyborg. Han udgav i 1770 Danmarks første vejviser – over København.

De følgende udgivere af den københavnske vejviser havde ikke Holcks idérigdom og initiativ, og det var i deres tid, man formede vendingen: Det kan du kigge i vejviseren efter – underforstået: forgæves! Vejvisernes ry blev først bedre, efter at den unge stadskonduktør T. Krak i 1862 havde overtaget den vejviser, der endnu udkommer og stadig bærer hans navn. Han mere end firdoblede vejviserens omfang fra det ene år til det andet og gjorde den klar og overskuelig med real-, person-, fag- og firmaregistre samt en annonceafdeling, og allerede i den følgende årgang indførtes som noget helt nyt et husregister med ejendommenes beboere anført i gadenummerorden. Kraks vejviser fik snart et godt navn og var helt sikkert en vigtig inspirationskilde for dem, der forsøgte at overføre successen til den fynske hovedstad.

Dagvognene var datidens rutebiler, så vejviseren indeholdt næsten som en selvfølge en oversigt over deres afgangstider. Billedet her er fra omkring århundredskiftet og stammer fra købmand Ludvig Lorentzens gård i Overgade 41. Vejviseren for år 1900 oplyser f.eks., at den lukkede dagvogn til Rolfsted udgik herfra mandag, onsdag og lørdag kl. 3½.

De første odenseanske vejvisere

Odense Vejviser kan i lige linie føre sin historie tilbage til 1885, men der var også lokale forløbere. I 1863 udsendte lærer S.H. Clausen således bogen Odense og omegn – en lexikalsk beskrivelse, og den bar omslagstitlen Vejviser for Odense og omegn. Nogen egentlig vejviser i moderne forstand var her dog ikke tale om, men den indledtes med et meget omfattende realregister, der indeholdt mange oplysninger om byens og omegnens institutioner, virksomheder, byens historie m.m. En fagfortegnelse var her også, så man f.eks. kunne se, at byen havde tre blegmænd, fire blanksværtefabrikanter, 12 billardholdere, en barometmager, en tøjsmed og en trommeslager. Sagregistret var til en vis grad præget af Clausens interesse for det kuriøse, som f.eks. at Odenses trommeslager Just var død i 1780 i sit 107. år osv. Tredie afsnit af bogen kaldtes adressefortegnelse, men det var i stedet en samling annoncer for nogle af byens virksomheder, og noget personregister med byens indbyggere eller byens handlende i alfabetisk orden var her slet ikke. Dog sluttedes bogen med et kort over Odense.

Meget mere præg af en vejviser havde den Adressebog for Odense for 1866, som typograf J. Larsen og kommis F.C.C. May udgav på eget forlag dette år. Bogen var trykt i Svendborg og rummede blandt andet en adressefortegnelse over handlende og industridrivende i Odense, et forholdsvis kortfattet realregister og forskellige oplysninger om de fragtmænd, som bragte pakker til og fra byen, deres takster m.m. Ca. halvdelen af bogens 53 sider var optaget af annoncementer, som annoncerne kaldtes dengang.

Nogen guldgrube har der sikkert ikke været tale om for de to udgivere, og udgivelsen førte ikke en odenseansk vejviser ind i faste baner. Året efter udgav typograf Larsen ganske vist Vejviser for Odense for 1867 med en udvidet adressefortegnelse, der også rummede andre end byens næringsdrivende, men annoncemængden i den større bog var betydeligt mindre end året forud, og udgiveren synes ikke at have forsøgt sig yderligere. 1868 var det Mays tur til at forsøge. Han klarede både denne årgang, 1869 og 1872, før han gav op, men havde forinden nået at udvide vejviseren betydeligt. 1869-årgangen havde således en række annoncer fra københavnske firmaer, og i 1872 var vejviseren ligefrem trykt i hovedstaden. Mays sidste vejviser var forsynet med et husregister, ordnet gadevis, så man umiddelbart kunne se, hvem der boede i en bestemt gades ejendomme, og i nogle af Mays vejvisere var der ligeledes indsat kort over byen.

Måske har behovet for en vejviser været til at overse, måske har problemer i

salgsleddet spillet en rolle for, at det i Odense var vanskeligt at fastholde lige så punktlige udgivelsesterminer som Kraks. I hvert fald er det påfaldende, så mange forskellige udgivere, bogtrykkere og forlæggere der var impliceret i udgivelsen af Odensevejvisere før 1885. 1874-udgaven blev udgivet af en Niels Hansen og solgt gennem Hempelske Boghandel ligesom 1877-vejviseren, der dog var redigeret af C.E. Grandjean. Der var ikke tale om noget fuldtidsarbejde, og Grandjean reklamerede selv i vejviseren for sin landmålervirksomhed og med, at han gav undervisning i engelsk, tysk og fransk. 1880-årgangen blev udgivet af politifuldmægtig S.T. Schultz og var i kommission i Rasmus Hansens Boghandel, og endelig udgav sagfører C. Petersen og toldassistent Th. Frandzen i 1882 en Vejviser og adressebog for Odense købstad, nu til salg gennem Vilh. Larsens Boghandel. Fire vejvisere i træk fra 1874 til 1882 var dog alle blevet trykt samme sted, nemlig i Fyens Stiftsbogtrykkeri, men trykkeriet var ikke på anden måde impliceret i vejviserens udgivelse før ca. 40 år senere. Petersen og Frandzen spandt heller ikke guld på foretagendet, og da deres andragende om et tilskud til udgivelsen af en ny vejviser i oktober 1883 var til afgørelse i byrådet, vedtoges det, at byrådet »i alt fald ikke for tiden fandt tilstrækkelig anledning til at lade kommunens kasse bidrage til udgifterne ved udgivelsen af dette værk« – og den ny udgave udkom aldrig. En vejviser var stadig ikke slået an i etatsrådernes by, men de mange, der havde prøvet sig frem, må have sparet efterfølgeren, den »rigtige« *Odense Vejviser*, for dyre lærepenge.

Odense Vejvisers 1. årgang

For at have et grundlag til brug ved skatteligningen afholdtes hvert år i oktober kvartal en folketælling ved udfyldelse af såkaldte mandtalslister. Det var disse lister, der lå til grund for Milo'ske Bogtrykkeris første vejviser over Odense, som udkom i 1885. Vejviseren var redigeret af Th. Jensen, og han fastslog i forordet, at »Et bedre og mere pålideligt grundlag for at udarbejde en vejviser for Odense efter end mandtalslisterne gives næppe«. Hvilket givetvis også var rigtigt, men det skal dog ikke forlede til den konklusion, at mandtalslisterne var ubetinget pålidelige. I hvert fald klages der ofte over, at de var mangelfuldt udfyldt.

Mandtalslisterne brugte redaktøren til en vejviser, der som sine to hovedbestanddele havde et husregister og et personregister. Vejviseren medtog ca. 8.000 af de i alt 25.640 personer, som boede i Odense. Husregistret var opdelt i gader, og heri var det muligt at finde de personer, der boede på en bestemt adresse, vel at mærke kun det mandlige familieoverhoved; kvinderne blev nemlig kun nævnt, hvis de var enker eller boede alene. De gifte kvinder var helt i tidens ånd usynlige i det offentlige liv. Ud over forbogstav og efternavn kunne man i husregistret se »rang, stand og næringsvej i alfabetisk orden efter navnet«. Desuden var det muligt at se, hvor

Bødkerfaget spillede endnu en rolle, da Odense Vejviser kom til verden. Her er repræsentanter for dette uddøende fag stillet op til fotografering på adressen Klingenberg 16 – i resterne af de gamle klosterbygninger. Bødkermester F.M. Mikkelsen, der havde savskæreri og værksted her, står selv i midten med lang pibe. Foto ca. 1900.

i huset familien boede, hvem der ejede huset og dettes matrikelnummer. Personregistret var alfabetisk inddelt efter efternavn, men alfabetiseringen af folk med samme efternavn fandt sted efter stilling, så det kunne tage tid at finde en Søren Jensen eller en Niels Hansen, men når man havde fundet dem, kunne man få oplyst adresse og igen rang, stand og næringsvej.
I vejviserens fagregister kunne man få overblik over byens næringsdrivende, og det er spændende læsning for eftertiden, da det fortæller meget om datidens Odense, f.eks. om hvor langt man i 1885

Nygade

64 Al — 41 Beboere — St Hans Sogn

3 (1404) (*Sophus Brodtrück)
s Rasmussen L, Skomager
s Schultz Marie E, Tæppesyerske
s Kristensen H K G, Mursvend
5 (1403) s *Andersen Marie, Enke
1 Hansen Karen, Enke
7 (1402) (*Enkemadam Lottes)
s Rasmussen K, Mursvend
9 (1401) (*Madam Hansen)
s Bordel
11 (1400) (*Madam Hansen)
s og 1 Bordel
13 (1399) (*Madam Petersen)
s og 1 Bordel

2 (1392) s *Petersen Karen, Enke
4 (1393) s *Christensen S R, Enke
s Tang Marie L, Rengjøringskone
6 (1394) s *Jensen N, Arbmd
s Jensen J H G, Snedkersvend
8 (1395) s Petersen N, Væversvend
1 *Christensen L J, Arbmd
10 (1396) (*Madam Petersen)
s Bordel
12 (1397) (*Madam Petersen)
s Bordel
14 (1398) (*Madam Petersen)
s Bordel

Odense Vejviser 1892. En lang række af de 41 beboere i Nygade (nu Rosengade) levede af bordelvirksomhed under politiets tilsyn. Vejviserens fagregister indeholdt dog ingen rubrik for dette erhverv.

var nået i den teknologiske udvikling. Det første, der springer i øjnene, er de mange håndværkere. Det er et tydeligt bevis på, at industrialisering og massefabrikation endnu ikke rigtigt var slået igennem i provinsbyen Odense. At byen kunne give beskæftigelse til 18 brændevinsbrændere, var således ikke kun udtryk for, at der blev drukket ganske meget snaps i slutningen af sidste århundrede, men også et vidnesbyrd om, at destilleringsprocessen stadig var et solidt håndværk. Også byens 15 bødkere repræsenterede et helt almindeligt håndværk, som nu er forsvundet. Tilsvarende var 35 skræddermestre og 43 dameskrædderinder travlt beskæftiget med at ekvipere borgerne; færdigsyet tøj kendtes endnu kun i beskedent omfang, og slidt tøj blev repareret adskillige gange, før det blev kasseret. Det samme kan med endnu større ret siges om datidens fodtøj. Hele 86 skomagere residerede i byen, og dertil kom 37 klodse- og træskomagere. Trods de mange producenter af fodtøj har det åbenbart ikke stået for godt til med odenseanernes fødder, for to ligtorneoperatører kunne også tjene til livets opretholdelse i byen. Nogle af ovenstående tal kan virke overvældende, men tager man i betragtning, at Odense havde et stort opland, som søgte til købstaden, når der skulle købes ind, bliver tallene lidt mere forståelige. I fagregistrets svagere repræsenterede ende finder man to stråhattefabrikanter, en piskemager, en fajanceovnbygger, fem proppeskærere, et saltraffinaderi og tre lejebiblioteker. Odenseanernes tænder blev passet af kun tre tandlæger, men deres væsentligste beskæftigelse har sikkert også været at trække tænder ud.

Da å-vand var en kvalitetsvare. Annonce for Johs. Blacks uldspinderi på hjørnet af Søndergade og Kirkegårdsalleen i Odense Vejviser 1887.

Et firmaregister på fire sider rummede en kortfattet alfabetisk fortegnelse over byens aktieselskaber og handelsfirmaer. Mere interessant er imidlertid bogens realregister, som på 23 sider indeholdt oplysninger om en lang række forhold, der vedrørte Odense eller nærmeste omegn. Det var muligt at finde åbningstider og adresser på de offentlige kontorer samt en fortegnelse over medlemmerne af de aktuelle by- og amtsråd. Registret gav også oplysning om forskellige institutioner og oplyste f.eks. om åbningstiderne for den romerske badeanstalt i Albanigade 19 og den russiske badeanstalt i Vestergade 74. Begge steder var der selvfølgelig skarpt adskilte tider for damer og herrer. Badeanstalterne var stort set eneste mulighed for et varmt bad. Om sommeren kunne de badelystne tage med dampbåden Benedict til Klintebjerg, hvor der var mulighed for et friskt fjordbad.
Foreninger af vidt forskellig slags var rigt repræsenteret i registret, f.eks.

Hempels gård på Klingenberg var sammenbygget med resterne af Sct. Knuds Klosters bygninger. Efter en brand i 1913 restaureredes klosterbygningerne fra grunden, og nogenlunde samtidig faldt en stor del af gården til fordel for den nye gade Klosterbakken. Annonce fra vejviseren 1894.

Foreningen for forulykkede søfolks trængende Efterladte og Foreningen i Fyens Stift til forsvarssagens Fremme. Man kunne også læse sig frem til, at kammerherreinde Heltzen og etatsrådinde Koch var henholdsvis direktrice og vicedirektrice for Præmieselskabet for plejemødre i Odense, eller man kunne finde vej til Pigehjemmet i Klaregades Skole. Det stod åbent søndagsaftner i vintertiden fra kl. 6 til 9, og alle »anstændige piger har adgang«. Bestyrelsen bestod af 12 damer, »og pastor Johansen er formand«. Uden betaling bød man gæsterne på kaffe og tvebakker.
Af de sikkert lidt mere muntre foreninger kan nævnes Odense Klub, som havde til formål »at yde sine medlemmer selskabelig underholdning og afbenyttelse af tidslitteraturen«. Klubben, der kun var for byens elite, havde godt 100 medlemmer og egen bygning i Overgade, men trods den noble formålsparagraf var kort-, kegle- og billardspil sikkert hovedfornøjelsen.
Endelig rummede realregistret takster for en række tjenesteydelser såsom telegraf, telefon og post, både for det offentlige postvæsen og den private Odense Bypost.
Bagest i vejviseren fandtes en komplet fortegnelse over prisen for at blive transporteret med tog fra Odense til alle danske stationer og en del tyske samt togenes afgangs- og ankomsttider. En postliste over indleveringstidspunkter for post til fynske modtagere hørte også med, og som sidste indslag i vejviseren var der en fortegnelse over fragtmænd og dagvogne, deres holdeplads og afgangstidspunkter, alfabetisk opstillet efter bestemmelsessted – det var i købmandsgårdenes storhedstid.
Byens første »rigtige« vejviser var i et handy format og indbundet i papbind med påtrykte reklamer. Den var på 208 sider, sat med latinske bogstaver og ikke med gotiske, som ellers var de mest udbredte i 1885. Udgiveren havde allerede året forinden søgt kommunen om et tilskud på 300 kr. til udgivelse af vejviseren, men det var i første omgang blevet afvist, da byrådet ønskede at se det færdige resultat, før man lindede på låget til kommunekassen. På byrådsmødet den 6. marts 1885 bevilgedes 300 kr., så arbejdet må være faldet i byrådsmedlemmernes smag. Man betingede sig dog, at prisen ikke blev fastsat til over 2,50 kr.

Badekar hørte langtfra til det faste udstyr i odenseanernes boliger, men vejviseren rummede i 1894 en annonce, hvor man skiltede med nymodens indretninger på området.

Byen vokser – og vejviseren følger med

De godt 25.000 indbyggere, som i 1885 befolkede Odense, er i de forløbne år blevet til mange flere. Ved den seneste opgørelse fra 1990 boede der således 176.133 mennesker i Odense, og den byvækst, som disse tal afspejler, er selvfølgelig den vigtigste grund til, at *Odense Vejviser* nu er så meget større, end da 1. årgang udkom. Jubilæumsudgaven vejer ca. 3 kg eller 12 gange vejviseren fra 1885. Formatet er vokset fra 14 x 22,5 cm til A4 format, og skriften er i hvert fald ikke blevet større gennem årene – tværtimod. Skulle 1991-vejviseren sættes på samme måde som den første vejviser, ville den blive helt uformelig tyk og langtfra kunne være i de to bind, man er gået over til fra 1987.
Det sammenhængende bebyggede område, der kaldes Odense, har især efter 2. verdenskrig bredt sig, så byen nu er mange gange større end for 100 år siden, og antallet af gadenavne i vejviseren er som følge heraf også steget voldsomt fra de 104, man fandt i 1885. Efter indlemmelsen af Sct. Hans Landsogn i 1932 opgjordes antallet af gader i det følgende års vejviser til 416, og nu har man forlængst passeret de 1500 gadenavne. Særligt kommunesammenlægningen i 1970 gav et stort tilskud af nye navne. Vejviseren er en såre nyttig kilde for den, der interesserer sig for byens historie, men har man adgang til at slå op i gamle vejvisere, er det vigtigt at hæfte sig ved, at der ikke altid har været sammenfald mellem Odenses kommunegrænse og så det område, vejviserens forskellige registre har dækket. Sct. Knuds Landsogn – Hunderup og Bolbro – kom således ind under købstaden 1.1.1901, men i vejviseren for 1902 var indbyggerne i landsognet med i et tillæg, og først i 1903-årgangen var de gledet ind på linie med andre Odensebørgere. På samme måde med andre af de omegnskommuner, Odense i tidens løb har opslugt. I 1914 optoges for første gang de næringsdrivende i Sct. Hans Landsogn i vejviseren, og tre år senere fik de følgeskab af de »højere beskattede« indbyggere i området i almindelighed. Samtidig kom de velstillede indbyggere i Dalumområdet med, men man må i denne forbindelse være opmærksom på, at de nævnte grupper var medtaget i separate afsnit, nogle år f.eks. således at alle Dalum-indbyggerne kunne findes på nogle få sider, andre år sådan, at de skulle findes spredt ud efter hvert bogstav i Odenseregistret (T, T-Dalum osv.). Fra 1923 tilstræbtes det at medtage alle forstadsindbyggere, der opfyldte Odense-kriterierne, i Sct. Hans, Dalum og Vor Frue Landsogn, og fra 1924 var der tale om en fuldkommen inkludering i vejviserens navnefortegnelse, dog stadig i separate afsnit.
Om indlemmelsen af Sct. Hans Landsogn, der i 1932 havde over 11.000 indbyggere, hedder det i forordet til vejviserens 1934-udgave, at man ikke havde anet, hvilket mægtigt arbejde indlemmelsen ville påføre vejviseren. Den omdøbning af gader, der fandt sted, havde bevirket et meget betydeligt ekstraarbejde og forøget rettelsesmængden voldsomt. Samtidig medtog man dog nu

Parcelhusboom'et i 1960erne har sat sit tydelige præg på byen og på vejviserens gadefortegnelse. Her ses en del af kvarteret ved Fyns Væddeløbsbane og Sanderumskolen. Ved kommunesammenlægningen i 1970 blev området en del af Odense Kommune.

Nutidens vejviserkort er udarbejdet på baggrund af luftfotografier som dette, der viser området ved havnen en forårsdag i 1988.

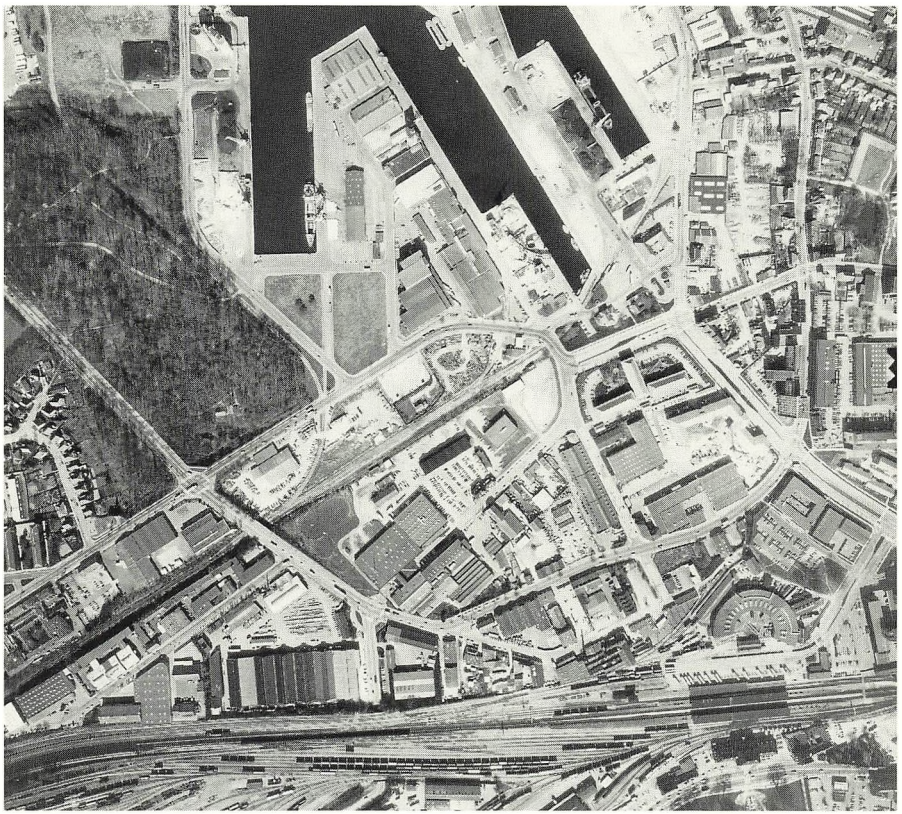

både Tarup- og Næsby-områderne og havde »derved imødekommet et ønske, fremsat såvel af postvæsenet som af næringsdrivende i Odense og af beboere i disse yderkvarterer, der føler sig stærkt knyttede til vor by«. 20 år senere kom også Sanderum og Lumby kommuner ind i varmen, men det var stadig mange år før den kommunesammenlægning, der gjorde bysamfundet Odense til én kommune. Optagelsen af forstæderne medførte i øvrigt, at der en tid også figurerede separate realregistre med mange nyttige oplysninger over disse områder i vejviseren.

Odense Vejviser har gennem årene registreret indbyggere og firmaer i det stadig større område på flere måder. Fra 1893 har vejviseren hvert år medtaget et så vidt muligt ajourført kort over dækningsområdet, og sammenligner man 1893-kortet med 1991-udgaven, er forskellen mildt sagt forbløffende. Det var dengang tilstrækkeligt med et kort, der mod øst rakte ud til gasværket i Sct. Jørgens Gade og Østre Skole i Danmarksgade, og som mod vest sluttede med Sukkerkogeriet og Assistenskirkegården. Mod nord var både det gamle og det ny havnebassin med, men bebyggelsen hørte stort set op ved toldboden for enden af Nørrebro, og sydpå var der lige akkurat blevet plads til den nyanlagte fodfolkskaserne. Endelig lå der en spredt bebyggelse langs Hunderupvej til lige syd for Lahnsgade.

I modsætning hertil er dagens Odensekort nærmest et vægtæppe, trykt i formatet 1 × 1,42 meter, og så mangler der endda nogle mindre arealer i kommunens yderområder.

Vejviseren har løbende bragt ajourførte kort, og nye grundkort er blevet offentliggjort 1905, 1913, 1923, 1931, 1940, 1954/55, 1971/72 og 1980. Kortene har øvet en særlig tiltrækning på publikum, hvilket fremgår af den triste kendsgerning, at der i bibliotekernes eksemplarer ikke er alle de kort tilbage, som vejviserne udkom med!

Allerede i 1920 fandt man det nødvendigt at forsyne vejviseren med et særligt detailkort over den indre by, senere deltes byen ud på en række kortområder, og fra 1980 har *Odense Vejviser* hvert år været fulgt af en særlig kortbog med Stor-Odense fordelt på 16 detailkort. Siden 1987 har man tillige kunnet købe kortene i rulleform til ophængning. Fra 1980 har vejviseren samarbejdet med firmaet GeoMasters (tidl. Plancenter Fyn) om bykortet, der er baseret på omfattende luftfotograferinger og løbende ajourføres. I 1991-årgangen er der således tale om følgende ændringer: City-ringen er kommet med ligesom afkørselsnumrene fra motorvejen; desuden er der kommet 60 nye gader til, og en række gamle stednavne i Odense storkommune er igen kommet til ære og værdighed.

Vejviseren og virksomhederne

Vejviseren var helt fra begyndelsen tænkt som en hjælp til byens virksomheder og handlende. Først og fremmest skulle de erhvervsdrivende have et opslagsværk til brug i deres søgen efter leverandører, et hjælpemiddel, der var blevet nødvendigt på grund af byens vækst. For det andet skulle vejviseren være et sted, hvor de kunne reklamere for deres produkter. Til gengæld var vejviseren økonomisk afhængig af, at erhvervslivet annoncerede i bogen. I den første vejviser er der, bortset fra omslaget og en enkelt side før forordet, kun annoncer i et lyserødt tillæg bag i bogen. Der er næsten udelukkende tale om reklamer for handlende og håndværkere, men redaktøren havde dog også fået Blumensaadts sæbefabrik til at indrykke en annonce.

Allerede i 2. årgang af vejviseren, som udkom i 1887, var der kommet flere reklamer. Og til forskel fra tidligere var de placeret som reklamesider i hele bogen, men med de fleste anbragt forrest og bagest. De enkelte reklamesektioner var trykt på papir i forskellige farver, og selve reklamerne var også for enkeltes vedkommende gengivet i farver, men da bogtrykteknikken endnu ikke magtede flerfarvetryk, var disse reklamer, fremstillet i litografisk teknik, klæbet ind i bogen eller hæftet ind i den ved indbindingen. Som en ekstra service for annoncørerne var der i de tidlige vejvisere henvisninger fra person- og husregistrene til de pågældendes annoncer.

I 1902 medtog *Odense Vejviser* for første gang telefonnumre i realregistret, og seks år senere kom numrene med i personregistret. Fra 1928 medtog vejviseren en nummerfortegnelse, og 1958/59 slog telefonautomatiseringen igennem med de længere numre. I 1902 var der ca. 1.000 telefonabonnenter i Odense, et tal, der siden er vokset til ca. 100.000. Udviklingen har derfor betydet, at *Odense Vejviser* fra at kunne behandle telefonnumrene manuelt nu må købe færdige edb-nummerfortegnelser hos Fyns Telefon.

I 1906 udsendtes en vejviser, som medtog Odense og Assens amters beboere. Det var et forsøg på at udarbejde »en brugbar håndbog for forretningsfolk og alle andre, for hvem det er af betydning

Allerups Jernstøberi var kendt af enhver odenseaner, så man behøvede ikke at opgive adresse i denne vejviserannonce fra 1891. Trykkeriet synes at skulle have afprøvet så mange forskellige skrifttyper som muligt i annoncen.

Indklæbet annonce i 1890-vejviseren for en af byens modeforretninger.

De mange småhandlende satte endnu omkring 2. verdenskrig deres tydelige præg på gadebilledet. I Dronningensgade var der efter krigen ikke mindre end 28 dagligvareforretninger i en gade med godt 100 huse, og da billedet her blev taget i 1939, var der sikkert ikke færre. I forgrunden ved krydset med Krudthusgade var der en slagter i nr. 88, en handelsgartner i nr. 86, en bager i nr. 84 og på den modsatte side af gaden en bager i nr. 91 og en købmand i nr. 89. Deres navne fremgår til dels af billedet – men ellers af Odense Vejviser.

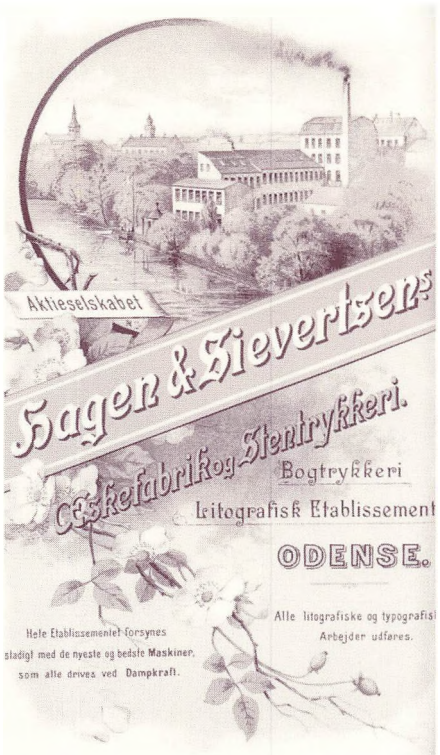

Hagen & Sievertsen i Nedergade var en af de virksomheder, der reklamerede flittigst i vejviseren – og benyttede sig af indklæbede litografiske tryk i mange farver. På den måde viste man sin formåen.

at skaffe sig hurtig og pålidelig underretning om amtets beboere«. Det var et meget omfattende arbejde, og derfor udkom amtsvejviserne da også kun ca. hvert femte år. I amtsvejviseren kan man for Odenses vedkommende finde de samme oplysninger som normalt, og der kom da heller ingen separat *Odense Vejviser* disse år. For de øvrige købstæder var der udarbejdet realregistre og personregistre. For landsognenes vedkommende bragtes en slags realregister samt oplysninger om de større ejendomme. Det var næppe nogen god forretning at udgive amtsvejviseren, bl.a. fordi der var meget få annoncører uden for Odense. I 1938-udgaven skrev redaktøren derfor i forordet: »Skal derfor dette efter vor formening hensigtsmæssige samarbejde mellem land og by videreføres, må det ganske afgjort ske ved hjælp af tilskud fra offentligheden«. Vejviseren fik øjensynlig ikke sådanne tilskud, og derfor blev amtsvejviseren fra 1938 den sidste af sin slags.

I 1943 introducerede vejviseren et nyt begreb i husregistret, »Vore handlende«. Nogle af byens mange småhandlende må have følt sig trængt, og nu fik de mulighed for at annoncere direkte over for deres hjemlige kunder. Samme år blev der også indsat et par sider karton med »Byens forlystelser« og »Hus, hjem og have«. Forsøgene på at øge annoncemængden ad denne vej faldt dog ikke heldigt ud, og efter få år måtte disse nye tiltag opgives igen. Samme skæbne overgik et forsøg i 1973/74 på at optage et særligt annoncetillæg om udflugtsmål på Fyn. Vejviseren havde derimod

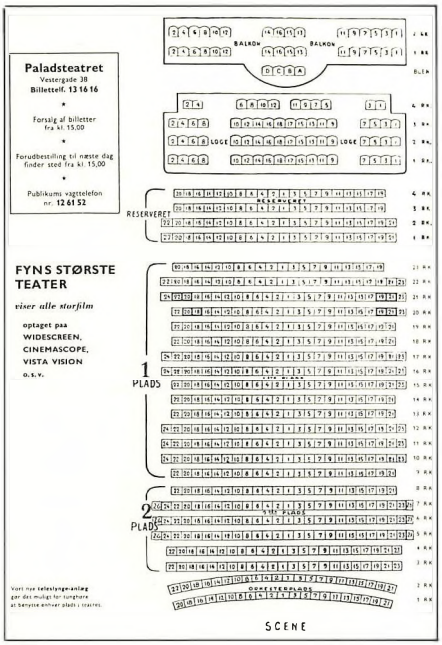

Man behøvede ikke være i tvivl om, hvilken plads man bestilte i biografen. Her ses et oversigten over Paladsteatrets pladser 1962-63.

større held med i 1954/55-udgaven at indføje planer over byens biografsale, så publikum ved telefoniske bestillinger af billetter kunne se, hvor det var muligt at få pladser. En sådan service havde i mange år været standard på teaterområdet.

Den første vejviser efter 2. verdenskrig havde mange annoncer, da der blandt befolkningen var en vis pengerigelighed, men i årene der fulgte, kom der igen vanskeligheder for erhvervslivet, bl.a. på grund af materialemangel, og det smittede omgående af på vejviseren, hvis konjunkturer nøje fulgte erhvervslivets.

Umiddelbart efter krigen begyndte vejviseren at vise havnen større interesse, bl.a. med et specialkort over havneområdet. Denne interesse har været stigende frem til jubilæumsudgaven, hvor et lille specialafsnit om havnen er medtaget foruden tre detailkort over havneområdet.

Vejviseren medtog også et såkaldt handelsregister over handlende, aktieselskaber og interessentskaber, men da der ikke længere kan bruges offentlige fortegnelser til dette register, er det opbygget på virksomhedernes egne oplysninger, og derfor er det næppe komplet. Registret kaldes nu erhvervsfortegnelse. Den manglende mulighed for at hente oplysninger om virksomhederne i offentlige registre har betydet, at vejviseren gennem mange år har måttet skaffe oplysninger om nye forretninger ved selv at holde sig ajour med udviklingen i byen, et princip der stadig følges.

Odense Vejviser har lige siden første udgivelse i 1885 lagt vægt på farveudnyttelse, hvilket blev ekstra udtalt i 1971, da bogen skiftede til et større format, og de enkelte registre blev opdelt ved hjælp af farver. I 1980 fik vejviseren den karakteristiske lilla farve på omslaget, og i 1991-udgaven kan man tilbyde annoncørerne otte farvemuligheder til reklamerne i fagfortegnelsen.

Krydset ved Brockmanns Hotel var et trafikknudepunkt i byens centrum indtil det store gadegennembrud omkring 1970. Her er hotellet fotograferet i april 1945 fra Fisketorvet med Løveapoteket på hjørnet af Overgade til venstre og Skomagerstræde i baggrunden til højre.

Odenseorientering

Odense Vejviser bringer som nævnt ikke kun oplysninger om borgere og virksomheder i Odense. Vejviseren kan i realregistret – nutidens Odenseorientering – give oplysninger om en lang række forhold, som kun de færreste drømmer om kan findes i en vejviser. Vejviseren fra 1885 havde som nævnt 23 sider realregister, og i 1991 er stofmængden ca. 3,5 gange så stor. Realregistret voksede ret voldsomt omkring århundredskiftet, og det var hovedsageligt et meget stort antal foreninger, der fik registret til at svulme op. Afholdssagen havde eksempelvis vind i sejlene, og i 1907 var der således 14 afholdsforeninger i byen. Mere fremtrædende var dog det stærkt stigende antal faglige foreninger. I 1907-vejviseren kan man også se, at det hæderkronede Sct. Knuds Marked blev afholdt den 8. juli, at det offentlige slagtehus forlangte 3 kr. for at slagte en hest, og at bybudene skulle findes ved Brockmanns Hotel i Overgade. Ud over denne brogede samling oplysninger indeholdt realregistrene megen offentlig statistik, f.eks. om indbyggertal, antal skolesøgende børn osv. Endelig var der mange oplysninger om kommunale forhold: åbningstider, adresser, navne på kommunalt ansatte og lignende. I 1936 var mængden af oplysninger i realregistret blevet så stor, at der blev udarbejdet en emneliste til det.
Vejviserens realregister afspejler naturligvis den tid, det er udarbejdet i; de mange afholdsforeninger fra begyndelsen af århundredet var således næsten alle forsvundet i 1980erne, men til gengæld havde en mængde af de såkaldte græsrodsbevægelser set dagens lys.

Oplysninger om **Fejl, Ændringer** og **ønskelige Tilføjelser** vedrørende „Odense Vejviser" i hvilken som helst Retning (dog specielt for **Real-** og **Fagregistrets** samt **Fagtmandslistens** Vedkommende) modtages til enhver Tid i Aarets Løb med Tak af Udgiveren og bedes — helst skriftligt — indleveret i **Milo'ske Boghandel.** Udgiveren.

„Odense Vejviser"
udkommer i Begyndelsen af Aaret.

Vejviserens udgivere har til stadighed opfordret til indsendelse af rettelser. Her en prøve på stilen i 1888.

Vejviseren fik en stor del af oplysningerne til realregistret fra de kommunale embedsmænd, og den type oplysninger kan man formentlig med nogenlunde sikkerhed fæste lid til. Ligeledes er de mange statistiske oplysninger rimeligt troværdige. Af mere tvivlsom karakter er de oplysninger, der ikke var pligt til at aflevere, f.eks. foreningsoplysningerne. De var baseret på, at et medlem af foreningen orienterede vejviseren om de forandringer, der var sket i det forløbne år, hvis ikke vejviseren selv var kommet i besiddelse af sådanne oplysninger på anden måde, og nye foreninger skulle først »opdages« af vejviseren, før de kom i bogen. Denne type oplysninger skal derfor behandles med lidt større varsomhed.
I den nyeste vejviser er fortegnelsen over foreninger flyttet til fagfortegnelsen, da det i længden ikke har været muligt at holde oplysningerne om foreningernes formål, bestyrelser osv. ajour. Til gengæld er der løbende kommet en lang række nye oplysninger ind i Odenseorienteringen. Det offentlige stof er udvidet betydeligt i takt med denne sektors vækst, og der er kommet oplysninger om fritidsaktiviteter, skulpturer og mindesmærker samt en orientering fra civilforsvaret. Desuden er der lagt mere vægt på at berette om Odenses historie. Som supplement til Odenseorienteringen er »Odense Kommune i tal« også medtaget, hvilket giver et statistisk overblik over kommunens forhold.

Sømandsstuen begyndte sin Virksomhed den 27de Oktober 1883. Lokalet, Nørrebro 99, er aabent daglig fra Kl. 7 Morgen til 10 Aften. Sømandsstuens Formaal er at være et Tilholdssted særlig for fremmede Søfolk, hvor de kunne tilbringe Tiden med Læsning og Skrivning, i hvilket sidste Øjemed Skrivematerialier gratis udleveres, samt for en billig Betaling erholde Spise og Drikke, dog saaledes, at Udskjænkning eller Salg af Vine, Spirituosa, Bayerskøl eller andre berusende Drikke er forbudt, hvilket sidste ogsaa gjælder om Kortspil eller andet Spil om Penge. Ethvert til Odense Havn indgaaende Skib leveres en trykt Indbydelse til Mandskabet om at besøge Sømandsstuen; disse Indbydelseskort ere udfærdigede henholdsvis i det danske, svenske, engelske og tyske Sprog. — I Aarets Løb uddeles gudelige Traktater blandt de til Odense ankommende Søfolk

Fra realregistret 1890.

Byens indbyggere og deres boliger

Når der i 1991-årgangen af *Odense Vejviser* er optaget omkring 150.000 navne på odenseanere over 18 år, og dette materiale er kørt ud efter folkeregistrets cpr-oplysninger, er det klart, at der hermed er tale om et meget nyttigt værktøj for den, der har brug for hurtigt at finde f.eks. adresse eller fornavn på en af byens voksne indbyggere eller for at få verificeret en stavemåde eller lignende. Den funktion udfylder de gamle vejvisere også efter deres tids forhold, og personalhistorisk interesserede benytter derfor bibliotekernes gamle vejvisere flittigt. Fra og med 1980-årgangen har det været muligt at frabede sig optagelse i vejviseren, en mulighed, som heldigvis kun få har benyttet. Og personer, der har fået deres adresse beskyttet i kommunens folkeregister, vil heller ikke optræde her. Alt i alt tæller det dog kun lidt mod den store tilvækst af navne, der kom med i 1981-årgangen, hvor byens gifte kvinder efter opfordring fra byrådet for første gang blev optaget i vejviserens navne- og ejendoms-/gadefortegnelser.

De nævnte registre har været en del af rygraden i Odensevejviserne gennem alle 100 årgange lige fra dengang, der kun var samlet omkring 8.000 indbyggernavne i bogen. Personregistret, der siden er omdøbt til navnefortegnelsen, har i princippet haft samme opstillingsmåde årene igennem – dog gik man fra 1971 over til at ordne personer med samme efternavn efter fornavn og ikke – som det tidligere havde været tilfældet – efter stilling.

Husregistret (nu ejendoms-/gadefortegnelsen) har i princippet også bibeholdt sin form, dog har der i perioden fra 1973/74 til 1985 været adskilte ejendoms- og gaderegistre. Ved benyttelsen af husregistrene i de ældste odenseanske vejvisere fra før 1885 er det nødvendigt at kende de gamle gadenumre, som anvendtes frem til omnummereringen 1882/83, men for brugerne af *Odense Vejviser* er det ikke noget problem. Derimod kan der for enkelte gaders vedkommende være foretaget senere omnummereringer – som f.eks. for Heden vedkommende i 1895/96 – ligesom det er nødvendigt at kende en given gades datidige navn – f.eks. at Heden dengang var navnet på nutidens Sdr. Boulevard og Hunderupgade betegnelsen for den nuværende Benediktsgade. Bjørnemosevej hed Prøjservej, men den betegnelse var af forståelige grunde ikke i høj kurs lige efter 2. verdenskrig, og Prinsesse Helenas Allé i Fruens Bøge blev samtidig omdøbt til Anne Maries Allé. I tiden fra 1896 til 1949/50 var husregistret forsynet med pileangivelser, hvor

I 1953 blev byen et vartegn fattigere, da vandtårnet fra 1888 blev revet ned. Her holder en reklameprydet bus fra Odense Omnibus A/S ud for Albanigade 54 i juni 1946 – og ville man have yderligere oplysninger om bus- og sporvognslinier og deres takster, kunne man blot slå op i vejviserens realregister. Heraf fremgik det også, at arkitekt J.Vilh. Petersen og professor Intze fra Aachen havde tegnet vandtårnet.

Beboere i Træ- og Lysthuse, Beboelsesvogne m. m.

967 Beb.

Aalykkemarken (v. Lerchesgade):
Carlsen A Buskbjerg, Vaffelbager
Sørensen E, Enke, Detaillist
Hansen M, Handel
Kristiansen A S, Arbmd. (14)
Sander P S, Arbmd. (10)
Jensen C E, Arbmd.
Olsen J, fhv. Arbmd.
— J C, Handelsmd.
Jørgensen K, Arbmd.
Nielsen M M A, Metalarb.
Hansen A Slangerup, Arbmd. (9)
Jensen A, Arbmd.
Sørensen L, Arbmd.
Rasmussen N P, Arbmd. (15)
Nielsen N P, Arbmd.
Jensen L K, Handelsmd.
Sørensen G F, Frue
Madsen L C, Arbmd. (15)
Petersen A M, Skomager (17)

Aalykkemarken (ved Abigaelsvej):
Henriksen J P, Skræder
Hansen A J, Arbmd. (17)
Pedersen R P, Arbmd. (9)
Hermansen A, Handelsmd. (14)
Pedersen N, Savskærer (40)
Rasmussen A Haugsted, Bager (7)
Christiansen C, Arbmd. (44)
Sander H, Arbmd.
Larsen J C, Repræs. (7)
Hansen M, Arbmd. (12)
Pedersen R C, Arbmd. (14)
— N, Arbmd. (40)

Aalykkemarken (ved Kottesgade):
Poulsen B B, Skræder (1)
Gotthardt Th. I A, Arbmd. (3)
Jensen C, Skærsliber (Beboelsesv.)
Hansen A V, Arbmd.
Larsen V A, Arbmd. (10)
Andersen G E, Snedker
Hansen K M, Arbmd.

Aalykkemarken (v. Seebladsgade):
Christensen R A, Snedker
Petersen A, Arbmd. (66)
Christensen H, Arb.ske (92)
Hansen E P, Arbmd. (94)
Rasmussen H, Arbmd. (97)

Bolignøden var stor i mellemkrigstidens Odense, og vejviseren bragte hvert år fra 1924 til 1935 bag i gaderegistret en fortegnelse over beboere i træ- og lysthuse, beboelsesvogne m.m. Her et klip fra 1928-vejviseren, der viser, at 967 mennesker var henvist til denne boligform. Dem skulle man så vidt muligt også kunne finde.

Nogle år efter nedrivningen af vandtårnet var man klar med udvidelsen af Albanigade og den bygning, der i mange år rummede Grandbiografen. Byen havde ændret ansigt, og vejviseren havde fået nye kunder.

sidegader afbrød husrækkerne, og meget længe fremgik det tillige af registrene, hvor lange gader der var tale om, først i alen, senere i meter. En periode rummede registret endvidere en opgørelse over det samlede antal beboere i gaden og fra 1928 til 1970 endvidere en kort notits om baggrunden for gadenavnet. Da storkommunen kom i 1970, var der ikke ressourcer til at udvide dette system til hele den nuværende kommune.

Vejviseren rummer i de fleste årgange tillige en række oplysninger om ejendomsbesiddelse, matrikelnummer m.v. Fra 1923 optoges så vidt muligt oplysninger om ejendomssvurderinger, og i de seneste vejvisere kan man tillige forvisse sig om hver enkelt ejendoms separate grundværdiansættelse.

Vejviserens fremstilling

Nærværende hæfte udgives samtidig med *Odense Vejviser* 1991, nr. 100 i den række, der påbegyndtes med Th. Jensens udgivelse af en vejviser på eget forlag, men trykt i Milo'ske Bogtrykkeri 1885. Året efter kom der slet ingen vejviser, og da 2. årgang udkom 1887, var det stadig Milo, som trykte, og han stod nu også som forlægger for vejviseren. Det var faktisk først med 6. årgang, 1891, at vejviserne fik de årgangsbetegnelser, der er baggrunden for jubilæet i 1991. 1945-årgangen kom ligesom 1886 aldrig, og i tiden efter 2. verdenskrig har flere vejvisere skullet dække mere end ét år, f.eks. 1947/48 og 1949/50.
Milo'ske Boghandel i Vestergade stod for trykning og udgivelse frem til og med 1922, hvorefter vejviseren blev overtaget af Fyens Stiftsbogtrykkeri på Gråbrødre Plads (familien Dreyer). Fra 1970 indgik Fyens Stiftsbogtrykkeri som en virksomhed under Den fynske Bladfond, og 1984 indstillede Stiftsbogtrykkeriet den egentlige trykkerivirksomhed, der sidst havde til huse i Kochsgade, men selskabet eksisterer fortsat og har som en af hovedaktiviteterne stadig udgivelsen af *Odense Vejviser*. I jubilæumsåret har vejviseren kontorer i Stiftstidendes gamle bladhus i bymidten.
En så omfattende udgivelsesrække som *Odense Vejviser* nr. 1-100 har impliceret mange ansatte, lige fra udgivere over redaktører og salgs- og reklamemedarbejdere til typografer, pakkere og bude. Udgiverrækken er som allerede omtalt til at overse, og det var også kun indtil 1932, at vejviserne skiltede med redaktørernes navne. 1887-1903 var det Milo'ske Bogtrykkeris faktor Arth. Petersen, der stod som redaktør, og 1903-20 var det fuldmægtig Andreas Hansen fra Milo'ske Boghandel, som forestod den ansvarsfulde opgave – for nu at nævne de to, der holdt længst ud. Andreas Hansen blev senere selvstændig boghandler i Odense.
Det er alfa og omega for en vejviser at være pålidelig og så vidt muligt udkomme med helt aktuelle oplysninger. I mange år synes vejviseren, der skulle dække et givet kalenderår, at være afsluttet og udgivet i december måned i det foregående år. Mandtalslisterne fra folketællingerne blev normalt indsamlet i oktober eller november måned, så

Billeder og gamle vejvisere supplerer hinanden. Her ses Milo'ske Boghandels ejendom, Vestergade 43, omkring 1897 og vejviserens oplysninger om ejendommen fra samme år. Der var henvisninger til avertissementsregistret, og det fremgik, at boghandler Milo ejede ejendommen, var ridder af Dannebrog og beboede 1. salen over forretningen. I bagbygningen boede boghandlermedhjælper Andreas Hansen, der senere skulle blive vejviserens redaktør.

43 (566) s Gravenhorst Julius, Tobaksfbkt
s **Milo'ske Etablissement (Bog-, Papir- og Forlagshandel, Stempelpapirudsalg, Bogtrykkeri)** (se Av-Reg)
s **Kontor for „De fyenske Landboeres Adresse-Avis"** (se Av-Reg)
s Behrendt Chr, Farve- og Tapethandel
1 ***Milo Chr**, Boghandler, Bogtrykker (R)
Bb Hansen Andr, Boghandlermedh

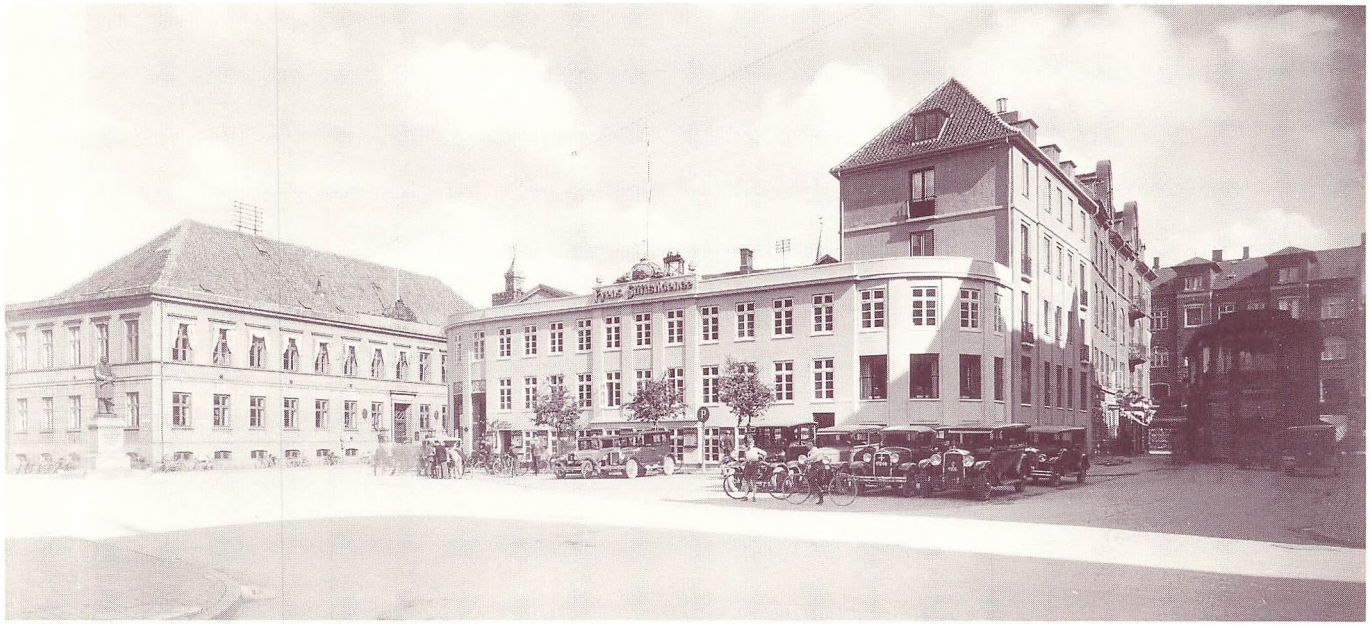

Fyens Stiftstidende og dets trykkeri, Fyens Stiftsbogtrykkeri, havde i mellemkrigstiden til huse i ejendommen bag de mange biler på Gråbrødre Plads. Den var opført lige efter 1. verdenskrig. Til højre de sørgelige rester af avis- og bogtrykkeri efter schalburgtagen natten til den 26. maj 1944.

vejviseren trak bestemt ikke sagerne i langdrag. Fra omkring 1920 har årets første kvartal øjensynlig været foretrukket som udgivelsestermin. Helt har det ikke altid kunnet holdes, for også vejviseren har med mellemrum mærket til strejke og lockout, og under 2. verdenskrig stillede papirrationeringen sig hindrende i vejen for overholdelsen af de frister, man selv havde sat. 1944-vejviseren var dog udsendt, inden trykkeriets lokaler i maj samme år ødelagdes totalt af tyske håndlangeres bomber. Med i

Personalet fra Fyens Stiftsbogtrykkeri (og Odense Vejviser) opstillet foran trykkeriets bygning i Kochsgade den 8. februar 1946, da trykkeriet fejrede 175 års jubilæum. Det var kort tid efter flytningen til den nye adresse fra den bomberamte bygning på Gråbrødre Plads.

købet gik også den stående sats til vejviseren, og da den var vanskelig at få fornyet, og der samtidig manglede papir og indbindingsmaterialer, vil man forstå de vanskeligheder, der var forbundet med at komme i gang igen efter krigen.
1991-udgaven udkommer som planlagt i marts med ajourførte personoplysninger pr. 28.12.1990 – selve den tekniske produktion af så omfangsrig en bog sætter selvfølgelig en grænse for, hvor aktuel man kan være, men i videst muligt omfang rettes der helt frem til sidste korrektur. Efter indførelsen af det centrale personregister og afskaffelsen af folketællingerne er der ikke samme baggrund for en bestemt udgivelsestermin. Fra og med 1971/72-vejviseren anvendes elektronisk databehandling, og i dag kan man kun dårligt forestille sig, hvordan det skulle kunne lade sig gøre at lave en vejviser på gammeldags manér, uden at den alene på grund af omfanget ville blive noget uaktuel.
I forordene til nogle af de første vejvisere meddeles det, at der senere vil udkomme tillæg med de nyeste valgresultater og den ændrede byrådssammensætning, der dermed ville blive tale om, og i 1937-udgaven findes resultatet af byrådsvalget ligefrem indsat i vejviseren på et lidt grumset, lyserødt stykke papir. Det var nu også det år, de konservative mistede deres flertal i Odense byråd til socialdemokraterne, men om farvevalget var ment som en særlig hilsen fra etatsråd Dreyers efterfølgere til det nye bystyre skal ikke kunne siges!

Odense Vejviser i fremtiden

Odense Vejviser er byens bog, for intetsteds findes der samlet en sådan mængde oplysninger om byen, dens indbyggere og virksomheder.
En vejviser skal fra det ene år til det næste være genkendelig, som *Odense Vejviser* er det, men den skal også følge med tidens udvikling, så den til stadighed kan være et spejl af det samfund, den betjener. De mange, korrekte og aktuelle oplysninger er afgørende for vejviseren i fremtiden, således som det altid har været. Fremover tænkes en del af vejviserens oplysninger – bl.a. Odenseorienteringen – gjort offentligt tilgængelige i edb-form, men i den overskuelige fremtid vil vejviseren fortsat foreligge som egentlig bog.
Man vil således også i fremtiden kunne anvende talemåden – Det kan du kigge i vejviseren efter! – i både bogstavelig og overført betydning.

Efterskrift

Med udgivelsen af **Odense Vejviser 1991** foreligger årgang 100, og fra vejviserens side har vi ment, at dette jubilæum var en god anledning til at se tilbage på håndbogen gennem de mange år.

Da 1. årgang af vejviseren udkom i 1885, var Odense nogenlunde til at overskue, og kun omkring 8.000 af byens indbyggere – stort set kun mænd – havde fundet optagelse. I jubilæumsåret er tallet omkring 150.000, og nu er mænd og kvinder optaget på lige fod som en selvfølge. Tallenes tale er et tydeligt vidnesbyrd om den voldsomme udvikling, byen er gennemløbet i de 100 år.

Odense Vejviser har til stadighed søgt at udfylde opgaven som byens spejl og at registrere udviklingen så korrekt og så hurtigt som muligt – til glæde for byens indbyggere og dens virksomheder.

Vejviseren er siden 1923 udgivet af Fyens Stiftsbogtrykkeri, og på virksomhedens vegne vil jeg gerne rette en tak til de to forfattere af **100 gange Odense Vejviser,** historikerne Holger Dyrbye og Jørgen Thomsen fra Stadsarkivet, som samtidig har stået for den udstilling, der afholdes i forbindelse med jubilæet, og til direktør Finn Christensen fra Mammens Bogtrykkeri, der har tilrettelagt jubilæumsskriftet.

Med venlig hilsen

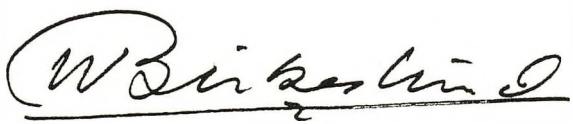

WALTHER BIRKESLUND

1991
odense
vejviser
Udsæt ikke til
i morgen, hvad kænguruen
kan klare i dag
1991
Axel Nielsen
117 117
ODENSE
VEJVISER
1961
62
EMINENT VILLA
ODENSE
VEJVISER
UDGIVET AF FYENS STIFTSBOGTRYKKERI · TLF. 13 04 77
1976-77
Brug Dæhnfeldts Fro
Odense Kulkompagni
Odense Vejviser
1929
Odense Vejviser
for
1885.
ODENSE VEIVISER
FOR
1890.